

них підрозділів ОВС організованій злочинності: автореф. дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08 / М.В. Корнієнко – К., 2004.

4. *Никифорчук Д.Й.* Теоретичні та організаційно-тактичні засади протидії незаконному обігу наркотичних засобів оперативними підрозділами міліції України: 12.00.09 / Д.Й. Никифорчук. – К., 2010.

5. *Ортинський В.Л.* Теоретичні основи, правові та організаційні проблеми протидії нелегальній економіці засобами оперативно-розшукової діяльності: автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 21.07.04 / В.Л. Ортинський. – Х., 2004.

6. *Пчолкін В.Д.* Поняття характеристики злочинів у теорії оперативно-розшукової діяльності / В.Д. Пчолкін // Вісник Луганської акад. внутр. справ. – 2004. – Спец. вип. № 2. – Ч. 1. – С. 67–76.

7. Організація діяльності правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю : навч. посіб. / О. М. Чистолінов, О. І. Козаченко, А. М. Ханькевич та ін. – Луганськ, 2011. – Таємно. Інв. 2/1014.

8. *Ханькевич А. М.* Про результати опитування сільських жителів щодо діяльності місцевих органів внутрішніх справ у східному регіоні України / А. М. Ханькевич // Вісник ЛДУВС. – 2008. – № 1. – Ч. 2. – С. 111–119.

9. *Ханькевич А. М.* До поняття злочинності в сільській місцевості з урахуванням регіональних аспектів / А. М. Ханькевич // Вісник ЛДУВС, 2010. – № 1. – С. 123–130.

Надійшла до редакції 23.11.2012

І.В. Цюприк

(Головне слідче управління МВС України)

УДК 343.1

ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У ДОКАЗУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ ГРУПАМИ

Стаття присвячена дослідженню особливостей використання міжнародної правової допомоги у доказуванні злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами. Проаналізовані напрямки співпраці держав у сфері боротьби з організованою злочинністю, сформульовані шляхи підвищення ефективності міжнародної правової допомоги у цій сфері.

Ключові слова: *організована група; злочини, вчинені організованою групою; правова допомога; доказування; допустимість доказів; належність доказів.*

Статья посвящена исследованию особенностей использования международной правовой помощи в доказывании преступлений, совершаемых организованными преступными группами. Проанализированы направления сотрудничества государств в сфере борьбы с организованной преступностью, сформулированы пути усовершенствования международной правовой помощи в этой сфере.

Ключевые слова: *организованная группа, преступления, совершенные организованной группой; правовая помощь, доказывание, допустимость доказательств.*

The article deals with the research of features of the use of international legal aid in finishing of crimes, that are accomplished by the organized criminal groups. Directions of collaboration of the states in the field of fight against the organized crime have been analysed, formulated ways to increase of efficiency of international legal aid in this sphere.

Keywords: *organized group, crimes committed by organized group, international legal aid, proving.*

Постановка проблеми. На межі століть в більшості країн світу були відзначені такі негативні явища, як зростання числа терористичних актів, розширення сфер впливу міжнародної наркомафії, глобалізація економічного екстремізму, транснаціоналізація організованої злочинності, поява нових, раніше не існуючих, злочинів, пов'язаних з новітніми технологіями, інформатизацією і загальною комп'ютеризацією світу, що бурхливо розвиваються. Все це зумовлює нагальну необхідність міжнародного протистояння даній проблемі.

Державні органи, громадські організації не можуть протистояти їй поза правовим полем своєї країни, або поза рамками міжнародного права.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Варто зазначити, що окремі загальні питання міжнародної правової допомоги у доказуванні в кримінальних справах були предметом дослідження вітчизняних правників та зарубіжних фахівців, зокрема, проблеми використання міжнародної правової допомоги у доказуванні злочинів досліджували Буроменський М. В., Васильєв Ю. Г., Беляєв С. С., Виноградова О. Г., Гавриш Т. С., Гогусь О. В., Кравчук С., Мілінчук В. В., Смирнов М.

Мета статті – дослідити особливості використання міжнародно-правової допомоги у справах про злочини, що вчиняються організованими злочинними групами. Це сприятиме не лише досягненню завдань кримінального судочинства, але й дозволить виробити рекомендації щодо удосконалення такої співпраці та боротьби з організованою злочинністю, в тому числі транснаціональною.

Виклад основного матеріалу. Зарубіжна нормотворча практика визнає три основні підходи до створення законів, спрямованих на боротьбу з організованою злочинністю. Це: узагальнені закони про боротьбу з організованою злочинністю; закони, що стосуються окремих видів злочинів, в яких найбільш яскраво виражена організованість протиправних структур; окремі положення, спрямовані на боротьбу з організованою злочинністю, включені в нормативні акти більш широкого плану.

Розвиток співпраці держав в цій сфері пройшов тривалий шлях. Спочатку використовувалися найпростіші форми, наприклад досягнення домовленості про видачу особи, що вчинила злочин, або про які-небудь інші дії, пов'язані з тим або іншим злочином. Потім виникла необхідність обмінюватися інформацією, причому обсяг цієї інформації постійно розширювався. Якщо раніше вона торкалася окремих злочинців і злочинів, то поступово наповнюється новим змістом, зачіпає практично всі сфери боротьби зі злочинністю, в т.ч. організованою, включаючи статистику і наукові дані про причини, тенденції, прогнози злочинності і т.п.

На певному етапі виникає необхідність обмінюватися досвідом. У міру розвитку науково-технічного прогресу співпраця в цій сфері також видозмінюється і відіграє все більш істотну роль у відносинах між державами. Те ж саме відбувається і з наданням правової допомоги по кримінальних справах, включаючи розшук злочинців, вручення документів,

допит свідків, збір речових доказів і інші слідчі дії.

Співпраця держав розвивається на трьох рівнях. Перш за все це співпраця на двосторонньому рівні, яка своїми коренями сягає в далеке минуле. В даний час воно не лише не втратило свого значення, але відіграє постійно зростаючу роль. Двосторонні угоди дозволяють більш повно врахувати характер відносин між двома державами, їх інтереси по кожній конкретній проблемі. Найбільше поширення набули двосторонні угоди з таких питань, як надання правової допомоги по кримінальних справах, видача злочинців, передача засуджених осіб для відбування покарання в країні, громадянами якої вони є.

Крім двосторонньої, співпраця держав здійснюється також на регіональному рівні, що обумовлене збігом інтересів та характером відносин країн певного регіону.

Рада Безпеки ООН неодноразово підкреслювала, що найважливішою умовою ефективності співпраці держав у сфері боротьби зі злочинністю є наявність широкої і надійної міжнародно-правової бази. На перший погляд, значна кількість універсальних конвенцій в даній сфері, значна частина яких прийнята під егідою ООН, є надійною основою міжнародної співпраці. Проте багато документів ООН через їх декларативний і рекомендаційний характер не мають необхідного для практичного застосування механізму. Крім того, неминуча колізійність ключових інтересів різних держав часто роблять реалізацію програмних документів ООН у сфері боротьби із злочинністю, щонайменше, складною.

Альтернативний шлях до ефективної міжнародної співпраці у боротьбі зі злочинністю пов'язаний з формуванням правового поля боротьби зі злочинністю на субрегіональному рівні. Збіг ключових елементів правової системи, збіг кримінальної проблематики, схожість соціально-економічних і інших детермінант злочинності примушують ті або інші блоки держав, оформлені, як правило, по ознаці економічної, політичної, геокультурної близькості, формувати такі прикладні антикримінальні доктрини і конкретні правові рішення, які виявляються вельми ефективними саме для даної групи держав.

На нашу думку, модельні законодавчі акти, що приймаються на рівні субрегіонального нормотворчості, об'єктивно сприяють уніфікації і гармонізації законодавства держав - учасників СНД у сфері боротьби з організованою злочинністю. Норми права такого типу, хоча і є рекомендаційними, створюють правовий орієнтир для держав-учасників, дозволяють сприйняти апробований досвід інших держав, підвищити ефективність власного законодавства і його «сумісність» із законодавством суміжних країн.

Для міжнародної правової допомоги у доказуванні злочинів зазначеної категорії є правова база, проте вона недостатньо ефективно використовується у вітчизняній правозастосовній діяльності. Основною причиною недостатнього використання правової допомоги у кримінальних справах зазначеної категорії, на нашу думку, є: недостатня теоретична розробленість проблем, пов'язаних із застосуванням норм міжнародних договорів у

кримінальних справах; нечіткість визначення критеріїв допустимості фактичних даних, отриманих у ході міжнародної допомоги, як доказів у кримінальних справах цієї категорії; недостатня урегульованість екстрадиційного процесу тощо.

У науковій літературі слушно зазначається, що міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю є, з одного боку, умовою, а з іншого, – засобом зміцнення та гарантією внутрішньодержавної і міжнародно-правової законності та правопорядку. Основною метою такого співробітництва є вироблення єдиної стратегії та узгодженості дій держав у попередженні злочинності й безпосередній боротьбі з нею, а також у виконанні покарань [4, 637].

Для дослідження проблемних питань правової допомоги у доказуванні в кримінальних справах про злочини, вчинені організованими злочинними групами, важливим є визначення поняття “правова допомога”, яке у правовій теорії є дискусійним. Докладний аналіз наукових поглядів з цього питання зроблений Т. С. Гавриш. В узагальненому вигляді суть їх зводиться до такого: під правовою допомогою розуміють: а) здійснення певних дій на прохання запитуючої сторони, виконання яких необхідне для розслідування, розгляду в суді кримінальної справи чи для виконання призначеного у справі покарання в іншій договірній країні; б) допомогу, що надається органам певної держави при розгляді конкретної кримінальної справи органами іншої держави; в) систему процесуальних, організаційно-правових заходів, механізмів, принципів, способів, методів, інститутів, сукупності та/або самостійності всього того, що застосовується в ході реалізації як міжнародного, так і національного права держав з метою вирішення на міжнародному рівні справ, пов’язаних із суспільно небезпечними діяннями, та будь-яких інших дій, що стосуються цих справ, при одночасному застосуванні й посиленні на норми національного, внутрішньодержавного законодавства України та держави або держав, з якими Україна перебуває у відносинах правового співробітництва в кримінальних справах та міжнародного права, на підставі домовленості або взаємності; г) підготовку, передачу до іноземних правоохоронних і судових органів, а також виконання на їх прохання звернень (клопотань, доручень, запитів) про: проведення процесуальних дій (виконання слідчих дій, вручення документів, передачу предметів, надання документів і виконання інших процесуальних дій); екстрадицію осіб, які підозрюються (обвинувачуються) у вчиненні злочинів; передачу або прийняття кримінального переслідування; д) відносини взаємного співробітництва між державами в галузі кримінального судочинства, які полягають у виконанні на підставі міжнародних угод і національного законодавства певних дій, необхідних для здійснення іноземною державою правосуддя в конкретній кримінальній справі; е) діяльність компетентних державних органів щодо виконання судових і слідчих доручень органів іншої держави про провадження на території запитуваної держави процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів для отримання доказів у кримінальній справі. Виходячи з аналізу

наведених точок зору, дослідниця дає слушне визначення правової допомоги у кримінальних справах як передбаченої міжнародними договорами або заснованої на умовах взаємності діяльності компетентних органів запитованої держави по провадженню на її території процесуальних дій (а у випадках, прямо передбачених міжнародним договором, і оперативно-розшукових заходів) у зв'язку з виконанням слідчих чи судових доручень компетентних органів запитуючої держави з метою надання сприяння в розслідуванні та розгляді кримінальної справи шляхом збирання і надання доказів, виконання процесуальних рішень, забезпечення відшкодування збитку, заподіяного злочиним, а також прав і законних інтересів учасників кримінального судочинства, здійснювана незалежно від територіальних меж, особливостей національного законодавства і правозастосовної практики держав, що співробітничать [1, 24–25]. Таке визначення правової допомоги доцільне використати і у правотворчому процесі при розробці правових актів у сфері кримінальної юстиції.

Угодою про правову допомогу та співробітництво між Генеральною прокуратурою України та прокуратурою Республіки Білорусь встановлені й такі види співробітництва, як надання можливості використання архівних матеріалів, не пов'язаних з державною таємницею; реабілітація незаконно засуджених і репресованих осіб (п. 1.1. ст. 1) [2, 119–121].

Угодою між Україною та Королівством Іспанія про співробітництво у галузі боротьби зі злочинністю від 7 листопада 2001 р., ст. 1 якої прямо визначає, що Сторони співпрацюватимуть у сфері боротьби зі злочинністю, співробітництво включатиме обмін інформацією та надання допомоги в оперативному супроводженні розслідування злочинів; при цьому ст. 5 містить зауваження – ця Угода не зачіпає питань, пов'язаних з наданням правової допомоги в кримінальних справах та екстрадицією [3, 119–121].

Основною метою надання міжнародної правової допомоги в кримінальних справах є сприяння іноземній державі у відправленні правосуддя, отриманні доказів, необхідних для розслідування і вирішення кримінальної справи, відшкодуванні шкоди, заподіяної злочиним, відновленні порушених прав і законних інтересів учасників кримінального процесу. Проте, розбіжності у законодавчих системах Договірних Сторін викликають низку проблем щодо здійснення співробітництва у цій сфері.

Однією з найбільш актуальних серед них є проблема допустимості фактичних даних, отриманих в ході міжнародної правової допомоги, наукова розробка її критеріїв, створення оптимального юридичного механізму запитовання доказів з території іноземної держави, який би належним чином забезпечував отримання документів, максимально адаптованих до національного процесуального законодавства.

При отриманні доказів в порядку надання міжнародної правової допомоги, важливим є питання їх оцінки з точки зору допустимості. У цьому контексті слушною є думка, що оцінка допустимості доказів, отриманих за межами України, повинна бути проведена не лише з позиції їх допустимості відповідно до законодавства України, але й відповідно до за-

стосованого під час їх збирання законодавства іноземної держави з точки зору дотримання прав людини.

Норми іноземного чи міжнародного права у випадку застосування їх під час оцінки доказів не конкурують з національним процесуальним законодавством (як це було під час їх застосування в процесі збирання доказів), а мають застосовуватися субсидіарно, тобто доповнюючи відповідні положення національного законодавства стосовно оцінки доказів за тими чи іншими критеріями. Вони мають застосовуватися лише до оцінки доказів, зібраних за межами держави, судом, суддею, слідчим, прокурором, в провадженні яких знаходиться кримінальна справа. Вказані норми можуть застосовуватися лише до оцінки доказів за таким критерієм як їх допустимість, тому що це єдина властивість доказу (за винятком хіба що його належності), яку можна встановити під час збирання доказу. Належність регламентується єдиним правилом, що діє практично в усіх доказових системах (у тому чи іншому формулюванні), відповідно до якого як докази можуть використовуватися відомості, які можуть встановити обставини, що мають значення для справи.

Ряд новел щодо міжнародного співробітництва під час кримінального провадження містить розділ IX КПК України 2012 року. Надано ґрунтовне роз'яснення вжитих в КПК та міжнародних угодах термінів, зокрема чітко роз'яснено значення міжнародної правової допомоги, видачі особи (екстрадиції), перейняття кримінального провадження, запитуючої та запитуваної сторін, уповноваженого (центрального) органу, компетентного органу, екстрадиційної перевірки та екстрадиційного арешту, тимчасового арешту, тимчасової видачі.

Крім того, нормативно урегульовано строк виконання запиту (доручення) про міжнародну правову допомогу на території України, а також можливість його продовження за необхідності виконання складних та великих за обсягами процесуальних дій, у тому числі таких, що потребують погодження прокурора або можуть бути проведені лише на підставі ухвали слідчого судді.

Висновки. Підсумовуючи викладене, ми дійшли висновку, що міжнародна співпраця по боротьбі зі злочинністю є діяльністю спеціальних суб'єктів (ООН, її органи і спеціалізовані установи; неурядові міжнародні організації; наддержавні органи; міжнародні об'єднання керівників поліцейських служб суверенних держав; правоохоронні органи суверенних держав, що здійснюють боротьбу із злочинністю; органи галузевої співпраці державно-політичних об'єднань), яка ґрунтується на нормах міжнародного і внутрішньодержавного права, спрямована на протидію міжнародним злочинам, злочинам міжнародного характеру, транснаціональним злочинам.

На нашу думку, шлях боротьби з організованою злочинністю пов'язаний з формуванням правового поля боротьби із злочинністю на субрегіональному рівні.

Бібліографічні посилання

1. Гавриш Т. С. Проблеми допустимості доказів, отриманих в ході міжнародної правової допомоги в кримінальних справах : дис. ... канд. юрид. наук / Гавриш Т. С. -Х. : НЮАУ, 2004. — 224 с.
2. Угода про правову допомогу та співробітництво між Генеральною прокуратурою України та прокуратурою Республіки Білорусь // Вісник прокуратури.- 2002. - № 6 (18). -с. 119–121.
3. Угода між Україною та Королівством Іспанія про співробітництво у галузі боротьби зі злочинністю від 7 листоп. 2001 р. : затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 16 січ. 2003 р. № 43 // Офіційний вісник України. - 2004. - № 4.- 216 с.
4. Уголовный процесс : [учебник для высших учебных заведений] / Под общ. ред. В. И. Радченко. — М. : Юридический дом “Юстицинформ”, 2003., с. 637.

Надійшла до редакції 01.11.2012

О.О. Шаблиста

викладач

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.452

ПОНЯТТЯ СЛУЖБОВОЇ ТАЄМНИЦІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Визначено поняття „службова таємниця органів внутрішніх справ”, акцентовано увагу на її охороні засобами адміністративного та кримінального права.

Ключові слова: інформація, безпека, державна та службова таємниця, органи внутрішніх справ.

Определяется понятия «служебная тайна органов внутренних дел», акцентируется внимание на ее охране средствами административного и уголовного права.

Ключевые слова: информация, безопасность, государственная и служебная тайна, органы внутренних дел.

The article is devoted to the definition of professional secrecy of internal affairs and the accentuation of attention to the protection of means of administrative and criminal law.

Keywords: information, security, state and official secrets, internal affairs bodies.

Постановка проблеми. Безпека держави нерозривно пов’язана з державною і службовою таємницею, охорона якої неможлива без застосування правових норм.

Інформаційна безпека є однією з умов успішної боротьби зі злочинами та правопорушеннями і забезпечується комплексом спеціальних заходів. Їх невід’ємною частиною є кримінальне та адміністративне законодавство, що охороняють державну і службову таємницю.